

Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης

*Οι «γνωμοδοτήσεις» του Ν. Γ. Πολίτη
περί μετονομασίας συνοικισμών και κοινοτήτων*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Θεωρώ σκόπιμο να παρατηρήσω αμέσως από την αρχή (εξ αφορμής και ενός συναφούς δημοσιεύματος)¹ ότι η ανάγκη της μετονομασίας ξένων τοπωνυμίων μετά τη δημιουργία του νεοελληνικού Κράτους ήταν ένα θέμα, που δεν έπρεπε –και δεν πρέπει– να αντιμετωπίζεται με κριτική διάθεση ως μία ακόμα έκφραση, και μάλιστα πρόωπη, ενός σοβινιστικού πνεύματος και εθνοκεντρικής ιδεολογίας.

Σε μια τόσο βαθιά, κατά κυριολεξίαν, επαναστατική μεταβολή που επήλθε μετά το 1821 και τη μεταβαση των Ελλήνων από την κατάσταση μιας μακραίωνης δουλείας στη δημιουργία ενός ελεύθερου και ανεξάρτητου κράτους, ήταν αναπόφευκτο, γιατί ακριβώς θεωρήθηκε απολύτως αναγκαίο, να γίνουν διάφορες, ανάλογης σημασίας, μεταβολές.

Μια τέτοια μεταβολή ήταν ασφαλώς και ο επαναπροσδιορισμός των ονομάτων «των συνοικισμών και κοινοτήτων του Κράτους», η ελληνική δηλαδή μετονομασία τους.

Ασφαλώς το ζητούμενο και εδώ ήταν, όπως ίσως και σε όλα τα μεγάλα και σοβαρά εγχειρήματα, τα οποία έπρεπε να αναλάβει η Πολιτεία, να βρεθεί το μέτρο, να εξασφαλισθεί η ισορροπία, μία λύση που να ανταποκρίνεται στα ιστορικά δεδομένα, γιατί η ιστορία αποτυπώνεται, όπως είναι γνωστό, και πάνω στη γη, πάνω στους τόπους, μάλιστα με διάφορους τρόπους· ένας απ' αυτούς είναι και οι ονομασίες, που δίνονται στους τόπους κατά καιρούς και ανάλογα με τις περιστάσεις, δηλαδή τα τοπωνύμια².

1. Βλ. σχετικά το ένθετο του περιοδικού *Έφιλον* της εφ. *Ελευθεροτυπία*, «Ο Ιός της Κυριακής: Μετονομασίες χωριών και πόλεων: Οι νονοί της πατρίδας», 31 Μαρτίου 1996.
2. Για τα τοπωνύμια γενικότερα και τη σημασία τους στην επιστημονική έρευνα βλ. Ι. Α. Θωμόπουλος, *Τα τοπωνύμιά μας, η αξία και τα προβλήματά τους*, Θεσσαλονίκη 1958·

Ωραία έχει παρατηρηθεί ότι μερικοί από τους θρύλους, από τα γεγονότα και τα σημάδια τους, ακόμη και αν εξαφανισθούν, γράφονται στη γη, γίνονται τοπωνύμια³.

Οπωσδήποτε, στην περίπτωση της μετονομασίας συνοικισμών και κοινοτήτων του ελληνικού Κράτους, έπρεπε αφενός μεν να μην εξαφανισθούν τα ίχνη της πρόσφατης ιστορίας, αφετέρου όμως να αποκατασταθεί η, κατά κάποιον τρόπο, θαμμένη, κάτω από ποικίλες επιστρώσεις ονομάτων, παλαιότερη, αρχαία και βυζαντινή ιστορία. Κάτι το οποίο δεν ήταν, επαναλαμβάνω, καμιά εθνικιστική υπερβολή, παρά μόνο η εκπλήρωση ενός πατριωτικού και επιστημονικού χρέους. Υπήρχαν πόλεις, χωριά, οικισμοί με σλαβικές, τουρκικές, φραγκικές, αλβανικές ονομασίες⁴.

Εντούτοις, ήδη πάνω στο έδαφος ή και μέσα στη γη, βρίσκονταν απτά, υπαρκτά τεκμήρια και στοιχεία ικανά για τον εντοπισμό οικισμών, γνωστών με τα αρχικά τους ονόματα· και αυτά έπρεπε να αποκατασταθούν.

Παραθέτω εδώ, ως ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, το τοπωνύμιο «Ροβιές», το οποίο αναφέρεται στο βιβλίο του Γεωργίου Δροσίνη, *Αγροτικά επιστολαί*⁵, όπου περιέχονται ενδιαφέρουσες ειδήσεις για τη Βόρεια Ευβοία του 19ου αιώνα. Εκεί, στο χωριό Γούβες, ο Γ. Δροσίνης είχε κτηματική περιουσία και πήγαινε συνήθως τα καλοκαίρια. Στις Ροβιές είχε βρεθεί, όπως γράφει⁶,

Στίλπων Π. Κυριακίδης, *Ελληνική Λαογραφία. Μέρος Α': Μνημεία του Λόγου*, Δημοσιεύματα του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών, αρ. 8, εν Αθήναις 1965, σ. 370-376· Δικαίος Β. Βαγιακάκος, «Σχεδιάσμα περί των τοπωνυμικών και ανθρωπωνυμικών σπουδών εν Ελλάδι 1833-1962», *Αθηνά* 66 (1962), σ. 301-424 και 67 (1964), σ. 145-369· Δημ. Σ. Λουκάτος, *Εισαγωγή στην Ελληνική Λαογραφία*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1977, σ. 158-159· Ronald L. Baker (επιμ.), *The Study of Place Names, Indiana Council of Teachers of English*, Hoosier Folklore Society, Terre Haute, Indiana 1991.

3. Βλ. σχετικά Φώτιος Λίτσας, *Κορώνη, η προσωπογραφία μιας πολιτείας*, Αθήνα 1983, σ. 32. Πρβλ. Μιχάλης Γ. Μερακλής, *Ελληνική Λαογραφία, τόμ. Α': Κοινωνική συγκρότηση*, Οδυσσέας, Αθήνα 1984, σ. 16.

4. Βλ. σχετικά Max Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, Berlin 1941 (φωτοαντύπωση, Λειψία 1970)· Στίλπων Π. Κυριακίδης, *Ελληνική Λαογραφία, όπ.*, σ. 371-372· Μιχαήλ Σ. Κορδώσης, «Η σλαβική εποίκιση στην Πελοπόννησο με βάση τα σλαβικά τοπωνύμια», *Δωδώνη* 10 (1981), σ. 381-444· Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, *Σλαβικές εγκαταστάσεις στη μεσαιωνική Ελλάδα: Γενική επισκόπηση*, Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, Αθήνα 2000, σ. 67-70. Πρβλ. και Alain Ducellier, *Οι Αλβανοί στην Ελλάδα (13ος-15ος αι.): Η μετανάστευση μιας κοινότητας*, μετάφραση Κατερίνα Νικολάου, Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, Αθήνα 1994.

5. Βλ. σχετικά Γεώργιος Δροσίνης, *Αγροτικά επιστολαί*, εν Αθήναις 1882.

6. Γεώργιος Δροσίνης, *όπ.*, σ. 9.

μια αρχαία, άσπρη αναθηματική πλάκα από μάρμαρο με μακρά επιγραφή, η οποία περιείχε 35 ονόματα πολιτών, μαζί με το ποσό που είχε προσφερθεί από τον καθένα χωριστά για την επισκευή του ναού της Προσπώας Αρτέμιδος και τη δημιουργία του αγάλματος της θεάς. Γράφει ο Γ. Δροσίνης επί λέξει: *Αναφέρεται δε και η πατρίς εκάστου, και ο μὲν είναι Οροβιεύς, ο δε Παλληνίτης, ἕτερος δε ἐξ Αμφιθόης κ.λ. Πλείστορον πάντων μ' ἐξέπληξεν ο Οροβιεύς, διότι και σήμερον ἐτι χωρίον τι, μικρόν της Αιδηπού απέχον, φέρει το ὄνομα Ροβιές, τοῦτο δ' ἴσως θα ἐκαλεῖτο ποτέ Οροβιαί ἢ ἄλλως πως*.⁷

Όπως παρατηρεί ο Μ. Γ. Μερακλής, που σχολιάζει την πληροφορία αυτή, πρόκειται για μια υπόγεια μνήμη, που την ανασκάπτει και παρουσιάζει στη λειτουργικότητά της μια σύμπτωση. Οι σημερινές Ροβιές εμπεριείχαν τις αρχαίες, χωρίς όμως να το ξέρουν.⁸ Τέτοια παραδείγματα θα μπορούσαν να πολλαπλασιασθούν.

Εξ άλλου κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι ύστερα από μια πολύχρονη και πολυαίμακτη επανάσταση ενός έθνους, το οποίο είχε ξεσηκωθεί για να αποκτήσει την ελευθερία του ύστερα από αιώνων ξενική κατάκτηση, έπρεπε αυτό να δηλώνει με διάφορους – γενικότερα άλλωστε αποδεκτούς – τρόπους την ταυτότητά του. Και βέβαια, συμβολή της αποκατάστασης και προβολής της εθνικής, ελληνικής ταυτότητάς αποτελούσε και η επαναφορά των παλαιότερων ονομάτων του τόπου.

Είναι αλήθεια ότι στο θέμα αυτό, της μετονομασίας των συνοικισμών και κοινοτήτων της Ελλάδας, ακούστηκαν και τόνοι υπερβολικοί, π.χ., έγινε λόγος για *ανάστασιν της αρχαιότητας* (ασφαλώς δεν επρόκειτο περί αυτού), όμως τέτοιοι τόνοι, οι οποίοι χαρακτηρίζουν άλλωστε τη ρητορική μιας δεδομένης εποχής, δεν μειώνουν σε τίποτε τη σημασία, αλλά και την αναγκαιότητα, του μέτρου που έπρεπε να εφαρμοσθεί.

Η προσπάθεια για τις μετονομασίες είχε ξεκινήσει ήδη από το 1834 με οδηγίες της (τότε) Γραμματείας Εσωτερικών προς τους νομάρχες, οι οποίες περιελάμβαναν, μεταξύ άλλων, και τη σαφή εντολή να αποκτήσουν οι Δήμοι ελληνικές ονομασίες με σκοπό (το σημείωσα ήδη) να *αναστηθεί η αρχαιότητα* και να *συνδεθεί το παρόν της Ελλάδας με το ένδοξο παρελθόν της*.⁹ Το πρώτο

7. Γεώργιος Δροσίνης, *ό.π.*, σ. 9-10. Βλ. και την τρίτη έκδοση (Εκδότης Ι. Ν. Σιδέρης), Αθήναι [1954], σ. 13.

8. Βλ. σχετικά Μ. Γ. Μερακλής, *Λαογραφικά ζητήματα*, Χ. Μπούρας, Αθήνα 1989, σ. 194.

9. Βλ. σχετικά Ελευθέριος Σκιαδάς, *Ιστορικό διάγραμμα των δήμων της Ελλάδος 1833-1912*, Αθήνα 1994, σ. 64.

αυτό εγχείρημα αντιμετώπισε όμως πολλές δυσκολίες, αφού έγιναν λαθεμένες επιλογές ονομάτων, παρανοήσεις ή οι νέες αρχαιοπρεπείς ονομασίες δεν μπόρεσαν να εκτοπίσουν τις προηγούμενες¹⁰. Και καθώς ο 19ος αιώνας τελείωνε, οι λόγιοι που μελετούσαν τον εξελληνισμό των τοπωνυμίων αντιλήφθηκαν τα προβλήματα των αυθαίρετων επιλογών τους και προσπάθησαν να διορθώσουν τα λάθη των προγενεστέρων¹¹.

Έτσι έμελλε να διαδραματίσει τον πρώτο και ουσιαστικότερο ρόλο στις μετονομασίες των δήμων, κοινοτήτων και συνοικισμών, σε ένα μεταγενέστερο χρονικό σημείο, ο ιδρυτής της ελληνικής λαογραφικής επιστήμης Νικόλαος Γ. Πολίτης, ο οποίος, τον Μάιο του 1909 ορίστηκε, από τον τότε υπουργό Εσωτερικών Ν. Δ. Λεβίδη, πρόεδρος της Επιτροπείας «προς μελέτην των τοπωνυμίων της Ελλάδος και εξακρίβωσιν του ιστορικού λόγου αυτών»¹².

Την ανακοίνωσή μου ενδιαφέρει λοιπόν η περίπτωση των *Γνωμοδοτήσεων* του Ν. Γ. Πολίτη. Είναι άλλωστε ο συντάκτης της «Εισηγητικής εκθέσεως της Επιτροπείας των τοπωνυμίων της Ελλάδος», η οποία πιστεύω ότι αποτελεί –και αυτό θα ήθελα ιδιαίτερα να τονίσω– υπόδειγμα νηφάλιας αντιμετώπισης ενός τόσο σύνθετου και δυσχερούς προβλήματος¹³.

Ο Ν. Γ. Πολίτης στην αρχή της Έκθεσής γράφει: *Εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ελλάδος πολλὰ καὶ παντοειδῆ ἔχουσιν εἰσχωρήσει κατὰ τὸν μακραίωνα ἱστορικὸν βίον τοῦ ἔθνους ξενικὰ στοιχεῖα, ἐκτοπίσαντα τὰ παλαιότερα ἐλληνικὰ ὀνόματα. Αἱ δὲ τοιαῦται μετονομασίαι, προσελθούσαι μὲν ἐξ ἱστορικῶν λόγων, ἀλλ' ὑπολαμβανόμεναι οὐχὶ πάντοτε ὀρθῶς ὡς τὰ περιλειπόμενα μαρτύρια ἐθνικῶν συμφορῶν καὶ ταπεινώσεων, προσέκρουον εἰς τὸ φιλόπατρι συναῖσθημα τῶν εὐπαιδευτῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἀπόσεισιν τοῦ ζυγοῦ τῆς τουρκικῆς*

10. Ελευθέριος Σκιαδάς, *ὅπ.*, σ. 68.

11. Βλ. και Ν. Γ. Πολίτης, «Τοπωνυμικά», *Λαογραφία* 4 (1912-13), σ. 573.

12. Βλ. [Ν. Γ. Πολίτης], «Ανακοινώσεις - αγγέλματα: Επιτροπεία των τοπωνυμίων της Ελλάδος», *Λαογραφία* 1 (1909), σ. 422. Τα άλλα μέλη της Επιτροπείας ήσαν οι Σπυρίδων Λάμπρος, Γεώργιος Χατζιδάκις, Γρηγόριος Βερναρδάκης, Χρίστος Τσουντας, Παν. Καββαδίας, Κ. Παπαμιχαλόπουλος, Δημ. Καμπούρογλους, Αριστ. Βαμπάς, Κ. Στέφανος, Γεώργιος Σωτηριάδης, Μ. Χρυσόχοος, Κωνστ. Ράδος και Γ. Χωματιανός. (*Λαογραφία* 1 (1909), σ. 425). Βλ. επίσης Δικαίος Β. Βαγιακάκος, «Σχεδιάγραμμα περί των τοπωνυμικών και ανθρωπωνυμικών σπουδών εν Ελλάδι 1833-1962», *Αθηνά* 66 (1962), σ. 307-308.

13. Βλ. τα σχετικά με τις μετονομασίες δημοσιεύματα του Ν. Γ. Πολίτη: α) «Τα ονόματα των δήμων», *Επετηρίς του Παρνασσού* 3 (1899), σ. 54-80 (= *Λαογραφικά Σύμμεκτα*, τόμ. Α', εν Αθήναις 1920, σ. 149-170)· β) «Ανακοινώσεις - αγγέλματα: Επιτροπεία των τοπωνυμίων της Ελλάδος», *Λαογραφία* 1 (1909), σ. 422-426· γ) «Τοπωνυμικά», *Λαογραφία* 4 (1912-1913), σ. 572-600, 5 (1915), σ. 249-308 και 6 (1917-1918), σ. 221-236· δ) *Γνωμοδοτήσεις περί μετονομασίας συνοικισμών και κοινοτήτων*, εν Αθήναις 1920.

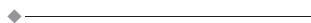

κατακτήσεως έκριναν εύλογον και επιβαλλομένην, οιονεί συμπλήρωμα της απελευθερώσεως θεωρούντες, και την εξάλειψιν παντός ίχνους των προτέρων εθνικών δυσπραγιών. Εις την ορμήν δε ταύτην υπείκουναι και αι Κυβερνήσεις από των πρώτων ετών της συστάσεως του ελληνικού βασιλείου πολλήν κατέβαλον σπουδήν προς αντικατάστασιν των νεωτέρων τοπωνυμιών «προς ανάστασιν των παλαιών ονομάτων της Ελλάδος», ως απεκάλουν τότε το έργον τούτο. Όθεν ου μόνον ετέθησαν ονόματα αρχαίων ελληνικών πόλεων και χωρών εις τας διοικητικάς διαιρέσεις του Κράτους, αλλά και πολλών πόλεων και κωμών και χωριών τα νεώτερα ονόματα μεταβλήθησαν συμφώνως προς την αρχαίαν γεωγραφίαν της Ελλάδος¹⁴. Και συνεχίζει με την παρατήρηση ότι, παρά τις καλές προθέσεις των πρώτων κυβερνήσεων, το έργο της μετονομασίας δεν είχε επιτυχία, αφού, σε πολλές περιπτώσεις, τα αρχαία ονόματα που επαναφέρονταν δεν αποδίδονταν σωστά ή και επικρατούσαν άλλα, που είχαν κακώς επιλεγεί¹⁵.

Επισημαίνοντας, από την άλλη μεριά, την απροθυμία του κοινού να δεχθεί προτάσεις, που είχαν γίνει προηγουμένως, αποφαινεται: *Αλλ' όπως μη ατελεσφόρητον αποβή και νέον εγχείρημα μετονομασίας, χρεία πρωτίστως συστηματικής επιστημονικής μελέτης προς εξακρίβωσιν της ορθής εκφοράς του ιστορικού λόγου και της σημασίας πασών των φερομένων νυν τοπωνυμιών. Ούτω δε θα δυνηθώμεν να προβώμεν εις τας αναγκαίας μεταβολάς των ονομάτων και εις αντικατάστασιν τούτων δι' άλλων, ουχί αυθαιρέτων, αλλ' ελλόγων και ευπροσδέκτων εις την κοινήν συνήθειαν*¹⁶.

Ο Ν. Γ. Πολίτης, λοιπόν, εν πρώτοις διόρθωνε πολλά εσφαλμένα, τα οποία οφείλονταν είτε σε άγνοια και αδυναμία ακριβούς ταύτισης ονομασιών και τόπων είτε σε υπερπατριωτικό (εν πολλοίς στενού τοπικιστικού χαρακτήρα) ζήλο¹⁷.

Και ύστερα κύριο στόχο του είχε θέσει την επίτευξη της ισορροπίας του μέτρου. Γράφει σχετικά: *Είναι δ' αι ιστορικά ειδήσεις, αι εν ταις τοπωνυμiais εγκλειόμεναι, σπουδαίαι και πολύτιμοι, καθόσον διαφωτίζουνσι προ πάντων σκοτεινάς περιόδους της εθνικής ημών ιστορίας, ευστόχως δ' εις των ημετέρων γεωγράφων συνέκρινεν αυτάς προς επιγραφάς γεγλυμμένας επ'*

14. Βλ. «Εισηγητική έκθεσις», Λαογραφία 1 (1909), σ. 422.

15. Όπ.

16. Όπ., σ. 423.

17. Βλ. και Μανόλης Τριανταφυλλίδης, Άπαντα, τρίτος τόμος: Νεοελληνική γραμματική - Ιστορική εισαγωγή (1938), ανατύπωση με διορθώσεις, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 571.

αυτού του εδάφους. Διά τον λόγον δε τούτον πάσα οιαδήποτε σοβαρά περί των τοπωνυμίων εργασία πρέπει να εδράζεται επί εμβριθούς επιστημονικής γνώσεως των εν αυταίς ιστορικών στοιχείων. Πάσα δ' απόπειρα προς μεταβολήν τοπωνυμίας, άνευ επιγνώσεως του ιστορικού λόγου αυτής, ελέγχει ασύγνωστον επιπολαιότητα. Ως δ' η μεταβολή βαρβαροφώνων ονομάτων, συνδεομένων αρρήκτως προς την νωπήν ιστορίαν της ενδόξου επαναστάσεως, θα εχαρακτηριζετο ως βεβήλωσις των ιερών, διότι ονόματα ως Κλείσοβα, Αράχοβα, Βαλτέτσι, Δερβενάκια, Γραβιά, Άμπλιανη, Αλαμάνα, καθηγιασθησαν δι' ηρωϊκών πράξεων, ούτως ουδέν ήττον ακροσφαλής και άκαιρος θα ήτο και η μεταβολή παντός άλλου ονόματος, ου άγνωστος μεν η προέλευσις, όπερ δ' όμως ενδέχεται να είναι το μόνον περιλειφθέν ίχνος δόξης ή συμφοράς τινος κατά την μεσοχρόνιον ιστορίαν του έθνους¹⁸.

Δίνω εδώ ένα παράδειγμα επαναφοράς και επιτυχούς ταύτισης αρχαίου τοπωνυμίου από τις Γνωμοδοτήσεις του προέδρου της Επιτροπείας: Λιόπεσι (Παιανία). Δύο ήσαν οι αττικοί δήμοι Παιανίων, πλησίον αλλήλων κείμενοι, κατά την ανατολικήν κλιτύν του Υμηττού, προς διάκρισιν δ' επιλεγόμενοι ο μεν Παιανία καθύπερθεν, ο δε Παιανία υπένερθεν· μεταξύ δε των δύο τούτων, ων την θέσιν υποδεικνύουσιν ολίγιστα λείψανα και τινες επιγραφαι, ευρίσκεται το σημερινόν χωρίον Λιόπεσι. Όθεν ορθή φαίνεται ημίν η απόφασις του κοινοτικού συμβουλίου περί αποδόσεως εις την κοινότητα του αρχαίου αττικού ονόματος αντί του αλβανικού Λιόπεσι, όπερ δεν είναι παλαιότερον της εποικήσεως των Αλβανών εις την Αττικήν, απομνημονεύον κατά πάσαν πιθανότητα το όνομα Αλβανού τινος ιδιοκτήτου του χωρίου, αγνώστου άλλοθεν¹⁹.

Νομίζω ότι με την παρούσα συγκυρία δίνεται η ευκαιρία να ρίξουμε και μια ματιά στον εσωτερικό κόσμο του Ν. Γ. Πολίτη, στο ήθος του, όπως εκδηλώνεται, έμμεσα αλλά παραστατικά, και σε ορισμένες επιστολές, τις οποίες αποστέλλει ο γιος του Φώτος Πολίτης, νέος σπουδαστής τότε στην Ιένα της Γερμανίας, στη μητέρα ή τον πατέρα του και στις οποίες αναφέρεται και στο ζήτημα της ανάμιξης του Ν. Πολίτη στο εγχείρημα της μετονομασίας των κοινοτήτων και των συνοικισμών²⁰.

18. Βλ. «Εισηγητική έκθεσις», Λαογραφία 1(1909), σ. 424. Πρβλ. και Μανόλης Τριανταφυλλίδης, ό.π., σ. 575-576.

19. Ν. Γ. Πολίτης, Γνωμοδοτήσεις περί μετονομασίας συνοικισμών και κοινοτήτων, εν Αθήναις 1920, σ. 14.

20. Βλ. σχετικά Παν. Μουλλάς, Ο λόγος της απουσίας: Δοκίμιο για την επιστολογραφία με σαράντα ανέκδοτα γράμματα του Φώτου Πολίτη, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1992, σ. 86-89, 91-92 και 95-98.

Ο Φώτος Πολίτης έδειχνε από τότε ότι θα εξελισσόταν σε ένα άτακτο παιδί της αστικής τάξης, στην οποία, επανειλημμένα, άσκησε έντονη κριτική επισημαίνοντας αδυναμίες της σε διάφορους τομείς του πολιτικού, κοινωνικού και πολιτισμικού βίου.

Ο Φώτος πληροφορείται, λοιπόν, ότι ο πατέρας του θα ασχοληθεί με την επιχείρηση της μετονομασίας των τόπων και αντιδρά αρνητικά, σχεδόν έντονα. Γράφει στη μητέρα του στο πρώτο γράμμα (7 Ιουλίου 1909): *Ο μπαμπάς έγινε μέλος στην επιτροπή για την αλλαγή των ονομάτων των πόλεων; Φρίκη! Στα τέτοια πλίθια σχέδια του ανοητοτέρου υπουργού του κόσμου λαβαίνει κι ο μπαμπάς μέρος*²¹;

Η μητέρα του, όπως φαίνεται, θέλησε να τον καθησυχάσει. Τον βεβαιώνει ότι ο πατέρας του θα ενεργήσει με μετριοπάθεια. Όμως και αυτό δεν τον ικανοποιεί. Είναι υπερβολικός, είναι απόλυτος, όπως φαίνεται από άλλο γράμμα προς τον πατέρα του αυτή τη φορά (24 Ιουλίου 1909): *Τώρα που μου εξήγησες πως όχι όλα, αλλά ωρισμένα μόνο ονόματα θέλετε ν' αλλάξετε, πάλι δε με πείθεις διόλου, για τους λόγους που σου γράφω πάρα πάνου, της διαφοράς μας δηλαδή στο φιλοσοφικό σύστημα*²².

Νομίζω ότι δεν κάνω λάθος, αν πω ότι από αυτό το σχεδόν τυχαίο, αλλά τόσο χαρακτηριστικό παράδειγμα, όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίο ανέθρεψε τα παιδιά του ο Ν. Πολίτης και τις σχέσεις που είχε μαζί τους, καταφαίνεται ότι υπήρξε και ένας πράγματι προοδευτικός και υποδειγματικός πατέρας, εκτός από κορυφαίος επιστήμων και πνευματικός άνθρωπος, που άνοιξε νέους δρόμους στη Λαογραφία²³ και επηρέασε έντονα την όλη πνευματική ζωή της τότε Ελλάδας, ειδικά μάλιστα τη Λογοτεχνία²⁴: το

21. Παν. Μουλλάς, *Ο λόγος της απουσίας*, ό.π., σ. 87. Πρβλ. το ένθετο του περ. *Έψιλον* της εφ. *Ελευθεροτυπία*, «Ο Ιός της Κυριακής: Μετονομασίες χωριών και πόλεων: Οι νονοί της πατρίδας», 31 Μαρτίου 1996, σ. 40.

22. Παν. Μουλλάς, ό.π., σ. 92. Πρβλ. το ένθετο του περ. *Έψιλον* της εφ. *Ελευθεροτυπία*, ό.π.

23. Για το πολύπλευρο και σημαντικό λαογραφικό έργο του Ν. Γ. Πολίτη βλ. ενδεικτικά Στίλπων Π. Κυριακίδης, «Ν. Γ. Πολίτης», *Λαογραφία* 7 (1923), σ. 8' - νά· Γεώργιος Α. Μέγας, «Αι λαογραφικά σπουδαί και ο Νικόλαος Πολίτης», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών* 46 (1971), σ. 19-34· Μιχάλης Μερακλής, «Νικόλαος Πολίτης, ο πατέρας της Ελληνικής Λαογραφίας», *Τριφυλιακή Εστία* 10: 60 (1984), σ. 687-694· Μηνάς Αλ. Αλεξιάδης, «Μνήμη Νικολάου Γ. Πολίτη, θεμελιωτή της Ελληνικής Λαογραφίας», *Λαογραφία* 39 (2003), σ. 23-29, όπου και η προηγούμενη βιβλιογραφία.

24. Βλ. ενδεικτικά Μ. Γ. Μερακλής, «Ο ρόλος του Νικολάου Πολίτη στην ιστορική συνάντηση Λαογραφίας και Λογοτεχνίας», *Λαογραφία* 39(2003), σ. 12-22.

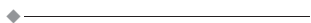
έργο του *Νεοελληνική μυθολογία*²⁵ αποτέλεσε σταθμό στη βαθιά τομή που έγινε στη νεοελληνική Λογοτεχνία και στη στροφή της από την Παλαιά στη Νέα Αθηναϊκή Σχολή, γεγονός που αναγνωρίζεται από τους ιστορικούς της νεοελληνικής Λογοτεχνίας²⁶.

Όσον αφορά στην υπόθεση των μετονομασιών, μπορούμε, πιστεύω, να δεχθούμε αβίαστα ότι ήταν ο καταλληλότερος γι' αυτό το έργο, γιατί αφενός μεν είχε μοναδική εποπτεία του χώρου (όπως είναι γνωστό, ήταν άριστος αρχαιολόγος και αρχαιογνώστης γενικότερα), αφετέρου διέθετε μια ορθή, ρεαλιστική αντίληψη της ιστορικής πραγματικότητας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

25. Βλ. σχετικά Ν. Γ. Πολίτης, *Μελέτη επί του βίου των νεωτέρων Ελλήνων*, τόμ. Α': *Νεοελληνική μυθολογία*, εν Αθήναις 1871 και τόμ. Β', 1874.

26. Βλ. σχετικά Κ. Θ. Δημαράς, *Ιστορία της νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Γνώση, Αθήνα 2000, σ. 467-468· Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1979, σ. 189-190· Mario Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Οδυσσέας, Αθήνα 2003, σ. 292· Roderick Beaton, *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική Λογοτεχνία: Ποίηση και πεζογραφία 1821-1992*, μτφ. Ευαγγελία Ζούργου - Μαριάννα Σπανάκη, Νεφέλη, Αθήνα 1996, σ. 102-103· Denis Kohler, *Η νεοελληνική Λογοτεχνία από τον 11ο αιώνα ως τις μέρες μας*, μετάφραση και επιμέλεια Χάρης Παυλίδης - Πόπη Μουπαγιατζή, Αρχιπέλαγος, Αθήνα 1998, σ. 137. Πρβλ. και Μιχάλης Μερακλής, «Συνηγορία της Λαογραφίας», στον τόμο *Επιστημονικό Συμπόσιο: Το παρόν του παρελθόντος. Ιστορία, Λαογραφία, Κοινωνική Ανθρωπολογία (19-21 Απριλίου 2002)*, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας (Ιδρυτής: Σχολή Μωραΐτη), Αθήνα 2003, σ. 115.

SUMMARY

Minas Al. Alexiadis

The Expert Opinions of N. G. Politis Regarding Settlement and Community Name Changes

The present paper deals with the role played by Nicolaos G. Politis as President of the Committee for the Renaming of “Settlements and Communities of the State”. Such an operation was rendered necessary after so many centuries of foreign invaders, conquerors and settlement in Greece, all of which, as was to be expected, left their traces on the ground. The undertaking was, however, as difficult as it was necessary.

Nicolaos Polits undertook the task of co-ordinator and chief advocate of the suggestions made by the Committee. This was extremely fortunate, as Politis was perhaps the only person at the time who combined profound knowledge of topography and a realistic feeling for affairs, which enabled him to avoid both incongruous exaggeration and mistakes.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ